

Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы «Арқалық қаласы білім бөлімінің А. Макаренко атындағы жалпы білім беретін мектебі» КММ

«Бекітемін»

29.08.25 ж. №1 педагогикалық кеңесінде Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы «Арқалық қаласы білім бөлімінің А. Макаренко атындағы жалпы білім беретін мектебі» КММ басшысы Муханбетжанова Г.Р
«29» тамыз 2025ж.

**«Жас эколог»
Экологиялық бағдарламасы**

Бағыты- «Жаратылыстану»
Бағдарламаны іске асыру мерзімі -1 жыл
Бағдарлама түрі: модификацияланған
Деңгейі – бастапқы
Білім алушылардың жасы: 11-15 жас
Құрастырушы: Жүсіпбек Шотбай Құрманбайұлы
География пәнінің мұғалімі.

Мазмұны

1. Мазмұны - 2
2. Түсіндірме Жазба - 3
3. Мақсаты Мен Міндеті - 4
4. Үйірме Жоспарының Бағдарламасы - 5
5. Бағдарлама Мазмұны – 6-7
6. Үйірме Жоспары – 8-9
7. Бағдарламаны Жүзеге Асыру Принциптері - 10
8. Бағыттары - 10
9. Күтілетін Нәтиже – 10
- 10.Пайдаланған Әдебиеттер - 11

Түсіндірме жазба

«Жас эколог» үйірмесі оқып үйрену қосымша білім мен кәсіби мамандықтандауға, жас өспірімдердің бойындағы ерекше қабілеттерін жетілдіруге көмектеседі. «Туған жер» бағдарламасын қолға алуды ұсынамын. Себебі, оның ауқымы өзінше оң – оңай кеңейіп «Туған елге» ұласады. Туған жерге, оның мәдениеті мен салт – дәстүрлеріне айрықша іңкәрлікпен ат салысу – шынайы патриотизмнің маңызды көріністерінің бірі. Бағдарламаны жүзеге асыру ауқымды экологиялық жұмыстарды жүргізуді, жергілікті деңгейдегі тарихи ескерткіштер мен мәдени нысандар, өзен – көлдердің экологиялық жағдайы туралы мәліметтермен танысуды талап етеді. Сол бағытта «Жас эколог» үйірмесі құрылды.

Табиғатты қорғау қарапайым істерден басталады. Бөлме өсімдіктерін күту, оны өсіру мектеп ауласына гүл, ағаш отырғызу, оны жұлмау, сындырмау, жергілікті жердегі өзен – көлдердің экологиялық жағдайы, өсімдіктер, жануарлар әлемімен танысу, фенологиялық бақылау, зерттеу жұмыстарын жүргізуге арналған авторлық бағдарлама болып саналады.

Ерекшелігі: Бұл бағдарлама үйірме сабақтары кезінде Бөлме өсімдіктерін күту, оны өсіру мектеп ауласына гүл, ағаш отырғызу, оны жұлмау, сындырмау, жергілікті жердегі өзен – көлдердің экологиялық жағдайы, өсімдіктер, жануарлар әлемімен танысу, фенологиялық бақылау, зерттеу жұмыстарын жүргізілуімен ерекшеленеді.

Тиімділігі: Бағдарлама әр оқушының жас ерекшелігі мен икемділігін ескере отырып, өздерінің қызығушылық танытқан жұмыс нысандарымен айналысуға мүмкіндік алады.

Жаңалығы: Жұмыс барысында оқушылар адамның іс-әрекетіне баға беру және адам денсаулығын сақтау, жергілікті жердің экологиялық жағдайын анықтау фенологиялық бақылау, гидрологиялық, марфологиялық, гидрометриялық зерттеу жұмыстарын жүргізу арқылы жоба жұмыстарын жасауға үйренеді.

Максаты: Экология ғылымының зерттеу объектісі - адам мен қоршаған орта арасындағы қарым - қатынастарды, табиғи тепе - теңдіктің бұзылуын, табиғи қорлардың сарқылуын, олардың себеп - салдарын анықтау. Ең бастысы, биосфера тіршілігінің тұрақтылығын сақтау үшін «адам - қоғам - табиғат» арасындағы үйлесімділікті, ізгілікті, біртұтастықты үйлестіру болып табылады. Ол үшін адамзаттың санасына, ой - өрісіне, танымдық көзқарасына - қоршаған орта мен қоғам және болашақ ұрпақтары үшін қажеттілікті сезіндіру керек, яғни табиғатқа деген тұрпайы түсініктен арыла отырып, экологиялық білімді ұрпақ тәрбиелеу.

Міндеттері:

- табиғи қорларды тиімді пайдалану мен қорғауда жеке адамның жауапкершілігін күшейту;
- қоршаған орта мен адамзат арасындағы үйлесімділікті сәйкестендіру;
- антропогендік өзгерістер мен қоршаған ортаның ластануына жол бермеу;
- экологиялық жағдайларға мән беру және экологиялық проблемаларды шешу жолдарын іздестіру;
- адамның іс - әрекетіне баға беру және адам денсаулығын сақтау;
- экологиялық білім, әдеп, сана мен мәдениетті қалыптастыру.

**«Жас эколог» үйірмесінің оқу жылына арналған
тақырыптық жоспарының бағдарламасы**

р/с	Тақырыптар	Ж.С.С.	Теория	Прак - тика
1	Кіріспе.	2	2	
2	Экология ғылымы туралы түсінік	6	2	4
3	Жергілікті жердегі топырақта өмір сүретін тірі организмдерді зерттеу	2	1	1
4	Гидрологиялық зерттеулер.	22	6	16
5	Қоршаған ортаның адам денсаулығына әсері	20	10	10
6	Жануарлар экологиясы	28	10	18
7	Зерттеліп отырған аймақтың экологиялық жүйесі	26	6	20
8	Өсімдіктер экологиясы	28	10	18
9	Қорытынды сабақ	2	2	
	Барлығы:	136	49	87

Бағдарлама мазмұны

Кіріспе(2 сағат)

Жергілікті жердегі кіші өзендерді зерттеуге арналған қажетті құрал – жабдықтар, әдіс-тәсілдерімен танысу. Қажетті әдістемелік -нұсқаулар, экологиялық газет - журналдармен танысу.

Экология ғылымы туралы түсінік(6 сағат)

Экология – тірі организмдерді, табиғаттағы барлық өзгерістерді, адамның іс – әрекетімен және қоршаған ортамен байланыстырып зерттейтін кешенді ғылымдар жиынтығы. Экология ғылымының басқа ғылымдармен байланысы, мақсаты мен міндеттері, зерттеу объектілері және бағыттары.

Экология ғылымының қалыптасу кезеңдері мен құрылымы. Әрбір кезеңдегі экология ғылымының даму деңгейі, оны дамытушы эколог ғалымдар. Экология ғылымының қалыптасуына қазақстандық ғалымдардың қосқан үлесі. Ғылыми – техникалық прогрестің қоршаған ортаға әсері.

**Жергілікті жердегі топырақта өмір сүретін тірі организмдерді зерттеу
(2 сағат)**

Топырақтың жалпы сипаттамасы. Топырақ қалыптастырушы факторлар. Уақыт бойынша топырақтың өзгеруі; Топырақ кескіндері. Климат және жел. Топырақ ылғалы. Жергілікті мекеннің топырақ түрлері. Топырақ мінездемелері. Жұмыс қорытындылары.

Гидрологиялық зерттеулер. (22 сағат)

Судың табиғаттағы маңызы. Белгілі бір ауданның су аймақтары. Көлдер, Үлкен көл, Теплое т.б. өзен- көлдердің өсімдіктер мен жануарлар дүниесін зерттеу. Судың химиялық және биологиялық құрамын анықтау. Адам шаруашылығының су аймақтарының экологиясына әсері.

Қоршаған ортаның адам денсаулығына әсері (20 сағат)

Табиғи экожүйелердің ластануы. Атмосфера ауасының ластануы. Таза ауа проблемасы және адам денсаулығы. Су және жер ресурстарының ластануы. Ауру түрлері. Қоршаған ортаның химиялық ластануы. Оның зардаптары.

Қоршаған ортаның физикалық ластануы. Қазақстандағы полигондар, ғарыш аймақтары, оның зардаптары. Қоршаған ортаның биологиялық ластануы. Оның табиғи көздері. Оба, індет т.б. жұқпалы аурулар.

Қоршаған ортаның ластануына адамның іс - әрекетінің тікелей әсері.

Жануарлар экологиясы (28 сағат)

Жануарлар – табиғат туындысы. Жануарлар дүниесінің тіршілік үшін маңызы.

Жануарлардың көптүрлілігі. Құстар мен жануарлар дүниесіндегі ғажайыптар. Жергілікті жердегі жануарлар дүниесі мен қазіргі экологиялық жағдайы. Сиреп немесе біржола құрып бара жатқан жануарлар.

Адамның іс -әрекетінің жануарлар дүниесіне тікелей немесе жанама әсері.

Зерттеліп отырған аймақтың экологиялық жүйесі (26 сағат)

Заттардың биологиялық айналымы. Экожүйені құру заңдары. Қорек шын-жыры. Трофикалық пирамидалар. Агроценоз бен агроэкожүйелер. Адамның тіршілік жағдайларын өзгертуі. Жергілікті жердегі балалар мен жасөспірімдердің денсаулығы. Табиғаттың адам денсаулығына әсері.

Өсімдіктер экологиясы (28 сағат)

Өсімдіктердің табиғаттағы және тіршілік үшін маңызы. Өсімдіктердің көптүрлілігінің азаюы. Орман экологиясы. Ормандарды қалпына келтіру мәселелері. Сирек кездесетін және дәрілік өсімдіктер экологиясы. Өсімдіктер экологиясының аймақтық проблемалары.

Дәрілік өсімдіктердің қасиеттерін жеке – жеке ашу Адамның қорғаныш функциясының дамуы мен бейімделуі. Фитотерапия, ароматерапия. Дәрілік өсімдіктер. Халық емі мен оның дамуы. «Адам – қоршаған орта» жүйесі арасындағы қарым-қатынасты жақсарту мәселелері.

Қорытынды сабақ (2 сағат)

Орындалған жұмыстарды талдау. Жасалған үлгілерді ұжымдық талқылау. Қорытындылау, үздіктерді марапаттау.

«Жас эколог» үйірмесінің жоспары

№	Тақырыбы	Сағат саны			Уақыты
		Барл	теор	прак	
I	Кіріспе.	2			
1	Кітапханаға саяхат.(қажетті экологиялық нұсқаулар, газет-журналдармен танысу)		1		2.09.25
2	Техникалық қауіпсіздік ережелері		1		2.09.25
II	Экология ғылымы туралы түсінік	6	2	4	
3	Экология ғылымына кіріспе, мақсат, міндеттері		2		8.09.25 8.09.25
4	Экология ғылымының қалыптасу кезеңі мен құрылымы		4		9.09.25 9.09.25 15.09.25 15.09.25
III	Жергілікті жердегі топырақта өмір сүретін тірі организмдерді зерттеу	2	1	1	
5	Литосфера құрылымы, тіршілік үшін маңызы		1		16.09.25
6	Топырақтың ылғалдылығын анықтау			1	16.09.25
IV	Гидрологиялық зерттеу	22	6	16	
7	Судың биосферадағы рөлі, табиғаттағы айналымы		2		22.09.25 22.09.25
8	Жергілікті жердегі су қоймалары		2	2	23.09.25 23.09.25 29.09.25 29.09.25
9	«Таза ауыл сізден басталады» акция			4	30.09.25 30.09.25 6.10.25 6.10.25
10	Жергілікті өзен-көлдердегі өсімдіктер мен жануарлар әлемін зерттеу		2	4	7.10.25 7.10.25 13.10.25 13.10.25 14.10.25 14.10.25
11	Экскурсия «Жергілікті жердегі судың ластануын, себептері мен сақтау жолдарын анықтау»			6	20.10.25 20.10.25 21.10.25 21.10.25 3.11.25 3.11.25

V	Қоршаған ортаның адам денсаулығына әсері	20	10	10	
12	Қоршаған ортаның физикалық факторларының адам денсаулығына әсері		2		4.11.25 4.11.25
13	Арқалық қаласының экологиялық мәселесі, халықтың экологиялық жағдайы		2		10.11.25 10.11.25
14	Арқалық қаласының экологиялық мәселесі, халықтың экологиялық жағдайы			2	11.11.25 11.11.25
15	Біз қандай азықпен қоректенеміз?		2	2	17.11.25 17.11.25 18.11.25 18.11.25
16	Қоршаған ортадағы ауыр металдардың адам денсаулығына әсері		2	2	24.11.25 24.11.25 25.11.25 25.11.25
17	Жұқпалы аурулар. Тұмау. Медикпен кездесу		2	2	1.12.25 1.12.25 2.12.25. 2.12.25
18	Жарыс өткізу			2	8.12.25 8.12.25
VI	Жануарлар экологиясы	28	10	18	
19	Жануарлар экологиясы		2		9.12.25 9.12.25
20	Адам іс-әрекетінің жануарлар дүниесіне тікелей және жанама әсері (тақырыпты тығыздау) ҚР БҒМ 12.08.2020ж бұйрық №340		4	4	15.12.25 15.12.25 16.12.25 16.12.25 22.12.25 22.12.25 23.12.25 23.12.25
21	Жергілікті жердегі сирек кездесетін аң-құстармен танысу		4	5	12.01.26 12.01.26 13.01.26 13.01.26 19.01.26 19.01.26 20.01.26 20.01.26 26.01.26
22	Тұрмыстық қалдықтардан бұйымдар жасау. Көрме			9	26.01.26 27.01.26 27.01.26 2.02.26 2.02.26 3.02.26

					3.02.26 9.02.26 9.02.26
VII	Зерттеліп отырған аймақтың экологиялық жүйесі	26	6	20	
23	Қазақстандағы экологиялық апат аймақтары		2	4	10.02.26 10.02.26 16.02.26 16.20.26 23.02.26 23.02.26
24	Адамның тіршілік жағдайларын өзгертуі		2	4	24.02.26 24.02.26 2.03.26 2.03.26 3.03.26 3.03.26
25	Экскурсия «Облыстық, «Табиғат және экология» мұражайына саяхат» (тақырыпты тығыздау) ҚР БҒМ 12.08.2020ж бұйрық №340			4	9.03.26 9.03.26 10.02.26 10.02.26
26	«Табиғат -біздің досымыз» сурет байқауы			4	16.03.26 16.03.26 17.03.26 17.03.26
27	«Таза мектеп, таза қала, ең жасыл қабиент» экоклубын іске асыру, экоклуб байқауы		2	4	30.03.26 30.03.26 31.03.26 31.03.26 6.04.26 6.04.26

VIII	Өсімдіктер экологиясы	28	10	18	
28	Өсімдіктердің көптүрлілігі, бір және көпжылдық өсімдіктер		2		7.04.26 7.04.26
29	Экскурсия. Жергілікті жердегі кездесетін өсімдіктермен танысу,			4	13.04.26 13.04.26 14.04.26 14.04.26
30	Дәрілік өсімдіктер		2	2	20.04.26 20.04.26 21.04.26 21.04.26
31	Қызыл кітапқа енгізілген өсімдіктер		2	2	27.04.26 27.04.26
32	Саябақтар мен өсімдіктерді қорғау жолдары		2	2	28.04.26 28.04.26 4.05.26 4.05.26
33	«Бір тал кессен, он тал ек» челендж			2	5.05.26 5.05.26

34	Өсімдіктердің кеппешөбін дайындау (тақырыпты тығыздау) ҚР БҒМ 12.08.2020ж бұйрық №340		2	4	11.05.26 11.05.26 12.05.26 12.05.26 18.05.26 18.05.26
35	«Табиғаттағы сұлулық» сэлфи			2	19.05.26 19.05.26
IX	Қорытынды сабақ	2	2		
36	Орындалған жұмыстарды талдау		2		25.05.26 25.05.26
	Барлығы:	136	49	87	

БАҒДАРЛАМАНЫҢ ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛУ ПРИНЦИПТЕРІ:

Ұсынылып отырған бағдарламаның типтік жобадағы бағдарламадан айырмашылығы – «Жас эколог» үйірме сабақтары кезінде оқушылардың білімге деген құштарлығымен бірге осы экологиялық оқу тәрбие барысында қоршаған ортаға, табиғатқа деген сүйіспеншіліктері мен білімдерін қатар қалыптастыра алады. Үйірме жұмысының ерекшелігі табиғатты сүйіп қана қоймай, оны қорғауға баулу.

БАҒЫТТАРЫ: Оқушыларда экологиялық білімді қалыптастыра отырып, қоршаған ортаны зерттеп, ғылыми жұмыс жасауға бағыт бағдар беру.

КҮТІЛЕТІН НӘТИЖЕ: Жеке тұлғаның дамуына бағытталған бұл үйірменің маңызы зор. Оқушы алдына мақсат қоя отырып, өз бетінше ізденіп, зерттеп, көру, салыстыру, суретке түсіруге машықтанады. Оқушының іздене білуге, ұйымшылдыққа тәрбиелейді. Тұрмыс қалдықтарын қайта өңдеп, қажетті заттар дайындап үйренеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Ғалымов А.Ғ., Ғалымов М.А., В Амельченко В.И. «Батыс Қазақстан облысының географиясы» . Орал, 2001 жыл
2. М.Н.Сыдықов, А.А. Бисембаев, С.Ю.Гуцалов, А.А.Джубанов, С.К.Рамазанов, Т.Т. Жусупкалиев, Р.С.Мерғалиев, Д.В.Марыксин, Г.З.Аманғалиев «Батыс Қазақстан облысының тарихи –мәдени және табиғат мұралары ескерткіштері» Батыс Қазақстан облыстық тарих және археология орталығы, 2008
3. Тәремұратова Ж.М. « Жайық әңірі » Алматы, 2001 жыл
4. « Малая Родина » Дарьинск ауылдық кітапхана ұжымы 2005 жыл.
5. Областной центр детско – юнешеского туризма и экологии «Простейшие методы полевых исследований» Уральск, 2010
6. В.И.Байков. « Экология и здоровье», Москва, «Наука», 1984 г.
7. Э.Гроссе, Х.Вайсментель. «Химия для любознательных», Ленинград, «Химия», 1985г.

8. Западно – Казахстанский областной институт повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров « Методика организации и проведения факультативного курса Химия и здоровье» Уральск, 2005
9. И.Н.Чертков, П.Н.Жуков «Химический эксперимент с малыми количествами реактивов», Москва, «Просвещение», 1989 г.
10. Дарбаева Т, Отаубаева А., Цыганкова Т. « Батыс Қазақстан облысының әсімдік әлемі Орал, 2003 жыл
11. Петренко А.З. , Джубанов А.А., Фартушина М.М., Чернышев Д.М., Тубетов Ж.М. « Зеленая книга Западно - Казахстанской области» Уральск, 2001 жыл
12. М.Қожабеков «Дәрілік әсімдіктер» «Қазақстан»баспасы, Алматы, 1975
13. Б.Қалиұлы «Әсімдік атаулары»орысша – қазақша сөздік «Ана тілі» баспасы, Алматы, 1993жыл
14. Құлжанова Н.А., Құрманова С.Е., Садырбекова Н.Қ. «Батыс Қазақстан облысының әсімдіктері мен жануарлары » Орал, 2003
15. Байдулова Л., Булатова Қ., Қарағойшин Ж. «Батыс Қазақстан облысының жануарлар дүниесі » Орал, 2002
16. Жайық өңірінің әсімдіктері мен жануарлары – Растения т животные Приуралья. Фотоальбом , Орал, 2007